

Overweging zondag 2 augustus 2009

Derde dienst in een serie van vier over de Tien Geboden

Tijd en Leven

Lezingen uit Exodus 20: 8-12 en Marcus 2: 23-28

Inleiding op de dienst: 'Tijd en Leven'

'Houd de sabbat in ere, het is een heilige dag', en 'Toon eerbied voor uw vader en uw moeder'.

Het zijn twee *stokoude* geboden. Ze staan al meer dan *tweeënhalf duizend* jaar op schrift en ze zijn waarschijnlijk al *veel ouder*.

Wat hebben ze ons vandaag nog te zeggen?

Twee geboden ook, die van alle 'tien' misschien nog wel het meest onder vuur liggen in deze tijd. Doordat de wereld, de tijd en de mensen zo veranderd zijn. Niemand doodslaan en niet stelen, dat vinden we nu ook nog, maar een verplichte rustdag en gehoorzaamheid aan ouderen, dat is vandaag de dag een stuk minder vanzelfsprekend.

Kortom, *hoe actueel* kunnen deze woorden zijn, als ze komen uit een wereld ver achter ons, nauwelijks nog voorstelbaar voor ons?

Daarbij komt de vraag wat ze *met elkaar te maken* hebben, het 3^e en het 4^e gebod. We hadden ze rustig apart van elkaar kunnen lezen en overdenken, maar ik zoek vanmorgen toch de eenheid.

Genoeg *vragen*, al direct aan het begin. Ben trouwens benieuwd wat de geboden bij u of jij oproepen. Geboden die gaan over *tijd en leven*, dat daarom als titel boven deze dienst staat.

We lezen ze in ieder geval nu eerst, uit Exodus 20, vers 8 tot en met 12.

Overweging:

Gemeente van onze Heer,

Ik begin met een kort verhaaltje. Een Joods verhaaltje, dat even de richting wil wijzen hoe we de Tien Geboden kunnen lezen. Hierin vertelt een joodse man over zijn rabbi. Hij zegt:

... (Drewermann, p.62)

Alhoewel we bij beide geboden apart stil willen staan, vormen ze samen toch een *eenheid*. Een eenheid van *tijd en leven*. Een eenheid om ons mensen te behoeden voor de *chaos* die het leven kan zijn. Om ons steeds weer erop te wijzen dat wij *vrije mensen* voor God zijn en dus ook voor onszelf moeten zijn. Die richting gaat het vanmorgen uit.

Nog één puntje vooraf: Er zijn met het oog op deze twee geboden nogal wat *kritische opmerkingen* te maken over de kerk. Nu is kritiek leveren makkelijk. Zeker vanaf deze positie, als er geen sprake kan zijn van een gesprek. Maar *wie* of *wat* is de kerk? Veel misstanden van vroeger zijn er toch niet meer, zou je zo zeggen.

Toch denk ik dat voor veel mensen er nog steeds datzelfde, oude beeld bestaat. Voldoende reden om af te haken, doordat het nog steeds over regels en clichés gaat, kijk maar naar hoe de kerk vaak in het nieuws komt.

Daarom *toch* die kritische opmerkingen. Om helder te krijgen waar het *niet* om gaat. Om proberen te begrijpen wat deze oude woorden uit de woestijn *vandaag* nog zeggen kunnen. *Wij* zijn immers nu 'de kerk', en het is onze taak om te laten zien wat het *wel* inhoudt om te geloven.

'Houd de sabbat in ere, het is een heilige dag. Zes dagen lang kunt u werken, maar de zevende dag is een rustdag, gewijd aan God.'

Ik durf te wedden dat velen van ons bij deze woorden onmiddellijk moeten denken aan zondagen waarop vooral een heleboel *niet* mocht en *niet* kon. 'Houd de sabbat in ere' staat gelijk aan 'Op zondag mocht je niet dit en niet dat'.

Maar dat is eigenlijk vreemd. Want in tegenstelling tot bijna alle andere geboden spreekt dit woord in eerste instantie niet over wat er *niet* mag, maar wat er *wel* mag, wat er wel zou moeten zijn: rust, of beter: *vrijheid*.

Positief stelt dit woord dat een mens vrij moet zijn van tijd tot tijd. Dat er ruimte is om even te stoppen met waar je dagelijks mee bezig bent. Om op te ademen, je hoofd en lijf vrij te maken. Wij mensen, wij allemaal, zijn altijd maar zo bezig, zo druk met wat nog allemaal *moet*.

En als we al even niets doen, zijn er vaak schuldgevoelens; 'zouden we niet dit', en 'hoor ik nu niet dat', etc.

Nee, zegt het 3^e gebod, het is goed om af en toe te rusten. De dingen neer te leggen, en *leren zeggen* dat het genoeg is, want het leven en alles daarin is immers *nooit* af.

De *kerk* heeft dit gebod echter heel anders uitgelegd. De wettische uitleg van de sabbat, zaterdag, waar het Jodendom ten tijde van Jezus al in vastliep, werd klakkeloos overgenomen toen *zondag*, nota bene de eerste dag van de week en van Opstanding van Jezus, tot verplichte rustdag werd. Met allemaal regeltjes die inperken in plaats van ruimte geven. In plaats van ruimte om vrijheid te vieren, een *ere*-dag, en een *gewijde* dag zo zegt het gebod zelf.

Alhoewel wij in strikte zin geen rustdag, geen sabbat vieren, is dit woord toch nog *bijzonder actueel* vandaag de dag. In de eindeloze stroom van productie en consumptie wordt vandaag de dag gedaan alsof wij er zelf voor kiezen om altijd maar te kunnen werken en te kunnen kopen. Niets is minder waar.

Het derde gebod zegt alleen maar: Er is een tijd om te stoppen. Er is een ritme nodig. Zoals een lichaam zelf aangeeft wanneer het moe is, zo is ook de tijd. Af en toe stil staan, bewust worden. Het dagelijkse, dat alles al vult, even neer leggen. Anders kom je in een maalstroom, in de chaos. Het derde gebod kan zo het leven beschermen dat anders ondergaat in de vloed.

Het gebod heeft daarom ook een andere zijde. Het is naast een dag van vrijheid bovenal *een dag ter ere van God*. Dat klinkt vroom en misschien weer heel verplichtend. Dat wordt het ook als je dat uitlegt als twee keer per zondag naar de kerk moeten, niets mogen dan enkel Bijbellezen.

Misschien is een betere uitleg dat het gaat om de herinnering wie God voor ons is. Doordeweeks ben je druk met van alles en nog wat, met jezelf, met waar je als mens mee bezig bent en moet. Maar die *ene* dag in de week, dan kun en mag je weer stil staan bij wat het is om mens van God te zijn.

'Want', zo legt *Exodus* uit: 'in zes dagen heeft de HEER de hemel en de aarde gemaakt, en de zee met alles wat er leeft, en op de zevende dag rustte hij. Daarom heeft de HEER de sabbat gezegend en heilig verklaard.' Het leven is geen chaos, want God is de Schepper, de levengever. Jouw leven hoeft niet doelloos en stuurloos te zijn, want God geeft ruimte om op te leven en vrij te zijn.

In *Deuteronomium*, waar de wet voor de tweede keer voorkomt, wordt deze bijzondere dag gekoppeld aan de *bevrijding uit de slavernij* in Egypte. Ook een mooi beeld: de sabbat, de vrije dag, is een dag om herinnerd te worden dat we geen *slaven* zijn. Voor onze tijd misschien uit te leggen als: We hoeven niet altijd te werken. We hoeven niet alles te hebben. We hoeven niet onder te gaan aan prestatienormen en dwang, enzovoorts, enzovoorts.

De sabbat is *een dag voor het leven*, een dag om de tijd te redden. Om ons te herinneren dat wij, vrije mensen, door God tijd en ruimte krijgen om te *zijn*, en niet onder te gaan in deze wereldtijd.

'Toon eerbied voor uw vader en uw moeder. Dan wordt u gezegend met een lang leven in het land dat de HEER, uw God, u geven zal.'

Misschien is het een *gewaagde stelling*, maar ik durf te denken dat de gebruikelijke uitleg van juist *dit* gebod er voor gezorgd heeft dat de kerk zo leeg gelopen is. Dat wederom een gebod dat *positief* gesteld wordt, dat over *eren* en *koesteren* gaat, dat spreekt over een beloofd land en een lang leven, altijd uitgelegd is als een *gehoorzaamheidsgebod*.

Dat het om een gebod voor kinderen gaat voor de juiste houding tot hun ouders. Dat het daarom er ook voor heeft gezorgd dat wij heel erg geneigd zijn om 'gehoorzaam', *onderdanig* te zijn als het gaat om onze ouders, de kerk, de overheid en alles wat 'boven' ons staat.

Dat je dus *moet* geloven, en wel zo en zo, en dat daar allerlei verplichtingen bijhoren. Dat de kerk als enige de waarheid in pacht heeft, enzovoorts. Geen wonder dat dit zich eens *tegen* de kerk en het geloof moest keren. Hoe harder de dwang, hoe sterker uiteindelijk de reactie en rebellie.

Nu is gehoorzaamheid niet verkeerd, en ook *nodig*. Denk aan een kind dat niet kan weten dat een fornuis heet is. Maar gehoorzaamheid moet altijd gericht zijn op het *leren*, op het kunnen *ontwikkelen*. Kortom, op het kunnen worden van een vrij, zelfstandig en volwassen mens.

Gehoorzaamheid kan echter als het als een wet in zichzelf verstaan wordt, *tot iets verschrikkelijks* worden. Denk aan 'bevel is bevel'. En *psychologische testen* wijzen uit dat wij allemaal bijzonder gevoelig zijn voor gehoorzaamheid en het uitvoeren van bevelen, omdat we denken dat het moet, in plaats van eerst te kijken of het wel goed is.

Daarom kan het geen kwaad om eens anders te kijken naar dit gebod. Het wordt in de eerste plaats al niet eens tot kinderen gezegd, maar tot volwassen, Israëlitische mensen, die bevrijd zijn uit slavernij en op weg naar een beloofd land.

Het zijn woorden die waarborgen dat de *ouderen* in de groep, die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen, niet vergeten worden, maar gevoed en gekleed. Bovendien is er zoveel veranderd sinds het moment dat deze woorden tegen een volk in de woestijn gezegd werden.

De hele cultuur, de vormen en gebruiken in gezinnen en hun samenstelling, de levensverwachting. Vroeger was er een onveranderlijke samenleving. Alleen de oudsten, de wijzen, wisten wat de jongeren moesten leren om te overleven, en daarom was traditie van levensbelang. Slechts enkelen konden lezen en schrijven, en als ze niet naar hen luisterde, ontstond er chaos.

Nu is dat zo anders. Jongeren kunnen zoveel kiezen en weten nu eenmaal veel meer andere, nieuwe dingen. Kinderen en jongeren moeten niet hetzelfde leren als wij, zoals vroeger, maar moeten leven in de *wereld van nu*, die in een rap tempo verandert, steeds weer. Een student geneeskunde moet na 6 jaar eigenlijk weer helemaal opnieuw beginnen, vanwege veranderde inzichten in de medische wetenschap.

De dichter Khalil Gibran schreef prachtig over ouders en kinderen in zijn boekje de Profeet: ... (Drewermann, p.78)

Zo gezien kan dit 4^e gebod alleen goed functioneren en begrepen worden als het niet als een *gehoorzaamheidsideaal* wordt gezien, maar als een oproep om niet alleen de ouderen te eren, maar ook de kinderen te respecteren in *hun* eigenheid.

Juist door de verbinding aan dat beloofde land en dat lange, gezegende leven, zorgt dit gebod ervoor dat het leven -als kind en als ouder- niet alleen maar afhangt van je genen, je opvoeding en je omgeving, maar als basis heeft *dat je van God bent*. Opnieuw een waarborg voor het leven zelf. Is de *kern* van ons geloof niet dat we vrije mensen zijn, en dat daarom nooit en te nimmer onderworpen mogen zijn aan anderen?

Zo worden deze oude woorden hopelijk weer even *nieuw*. Stemmen ze ons tot nadenken. Geven ze ons een blik op een leven dat goed kan zijn, een leven met God. Geven ze ook een blik op hoe het eens, ooit zal worden: Iedereen gelijk, met ruimte voor vrijheid, voor eigenheid, geen machtsverschillen, maar leefruimte voor iedereen. Tijd en leven, het is van de Heer. Amen.